

सम्पादकीय

संसदीय राजनीतिको भद्रा प्रहसन

संसदीय राजनीतिमा भद्रा प्रहसन चलिरहेको छ। सत्ता स्वार्थका लागि जे पनि गर्ने खेल चलिरहेको छ। संसदीय राजनीतिमा असभ्य जस्ता लाग्ने घटनाहरू पनि नाटकीय रूपमा घटित भइरहेका छन्। संसदीय मूल्य मान्यताकै धज्जी उडाउने कामहरू हुँदा पनि विरोधको ठूलो स्वर देखिन। जनताका सबै तह र तप्कालाई लागिरहेको छ कि यी सबै घटना डिजाइन अनुसार भइरहेका छन्। संसदवादी दलका नेताहरूको हैसियत कद्रपुतलीभन्दा माथिको छैन। बुखार्याहरूको नाच भै संसदवादी दलका नेताहरूलाई उनीहरूका मालिकहरूले यता र उता दौडाइस्थेका छन्। विदेशीहरूकै इशारा र डिजाइनमा देशको स्वाधीनतामाथि गम्भीर आघात पुने भित्रिभै 'राष्ट्रघाती', 'देशद्रोही' कामहरू भइरहेका छन्।

प्रचण्डले करिब सतप्रतिशत विश्वासको मत पाउनु, एमालेको समर्थनमा प्रधानमन्त्री हुनु, पुष १० गतेको सहमति विपरीत फेरि गठबन्धन तोडिनु, कांग्रेसलाई राष्ट्रपति दिनु, अनि फेरि प्रचण्डले विश्वासको मत लिनुपर्ने स्थितिमा पुच्याउनु, गठबन्धन तोडिदा पनि एमाले प्रचण्डको सरकारबाट नहट्नु यी सबै खेल खेलाका पछि विदेशी शक्तिकेन्द्रहरूकै हात रहेको कुरा स्पष्ट भइसकेको छ।

यसबीचमा पाँच जना उच्च अमेरिकी अधिकारीहरूको नेपाल भ्रमण, भारतीय विदेश सचिव विनय मोहन क्वात्राको नेपाल भ्रमण, भारतका पाँच पूर्व सेना प्रमुखदेखि बरिष्ठ शंकराचार्यहरूको भ्रमण र गोप्य भेटाहरूलको पृष्ठभूमिका संसदीय दलहरूको गठबन्धन अदल बदलले देशको आवश्यकता र हितको प्रतिनिधित्व होइन, विदेशी शक्तिकेन्द्रहरूको खासगरी अमेरिकी साम्राज्यवाद र भारतीय विस्तारवादको स्वार्थको प्रतिनिधित्व गर्दछ।

एमसीसी पास गरिसकेपछि त्यसको कार्यान्वयनका लागि पाँच जना उच्च अमेरिकाले आफ्नो सेनालाई वैधानिक रूपमा नेपाल त्याउन चाहिरहेको छ। त्यसका लागि विश्वीय वातावरण निर्माण गर्ने जिम्मेवारी प्रधानमन्त्री र भावी राष्ट्रपतिलाई बोकाइसकेको छ। चीनलाई घेरा हाल्ले, टुक्याउने, कमजोर पार्ने अर्थात उसको प्रभाव विस्तारलाई रोक्ने अमेरिकी उद्देश्य हो। त्यसका लागि चीनसँग ८५० किमी सिमा जोडिएको नेपाली भूमि उसले प्रयोग गर्न चाहिरहेको छ। यहाँको प्राकृतिक सम्पदा र मानवीय सम्पदामाथि एकाधिकार कायम गर्दै आफ्नो मिसनमा परिचालन गर्ने उसको घोषित उद्देश्य रहेको छ। यता भारत पनि लिम्पियाधुरा-लिपुलेक-कालापानी भूभागलाई आपैने नक्सामा गाभ्न चाहन्छ। नेपालको सीविधानलाई संशोधन गरेर भारतीय कञ्जामा रहेको करिब ४ सय वर्ग किमी भूमिप्रतिको दावी छाइन लगाउने, यहाँको जलस्रोत लगायत आर्थिक क्षेत्रको एकाधिकार कायम राख्ने उसको स्वार्थ रहेको छ। त्यसका लागि आफ्नो निर्देशन अनुसार चल्ने प्रधानमन्त्री र राष्ट्रपति हुनुपर्ने भद्रै उसले लाग्ने समयदेखि नै नेपालभित्र माइक्रो लेवलमा चलखेल गरिरहेको थियो। पछिल्लो सत्ता समीकरणको अदलबदल त्यही चलखेलकै परिणाम हो।

संसदवादी दलहरूको यस्तो राष्ट्रिय आत्मसमर्पणवादी बुखार्याचापनले नेपालको अस्तित्वमाथि ठाडो धाबा बोलेको छ। देश आर्थिक संकटमा नराम्प्री फसिसकदा पनि त्यसबाट कसरी उकान्ने, संकट मोचन कसरी गर्ने भन्ने विषयमा कुनै चिन्ता चासो शासकहरूमा देखिन। भएका साधनस्रोतमा कसरी ब्रह्मलुट मच्चाउने, संस्थागत रूपमा भ्रष्टाचारका लागि सेटिङ कसरी मिलाउने भनेतिर मात्रै उनीहरूको ध्यान गएको छ। अखिल्यार दुरुपयोगको जिम्मा लिएको अदुअआ नै भ्रष्टाचारको संरक्षक रूपमा देखिएपछि यही व्यवस्थाबाट नेपाली जनताको अवस्था फेरिने कुरा गर्नु आमजनसर्वासाधारणलाई बेवुकूफ बनाउनु मात्र हो। यो दललाई संसदीय व्यवस्था सम्पूर्ण रूपमा नबदलाइसम्म जनताको अवस्था बदलिने छैन। तसर्थ, सबै सचेत, सच्चा देशभक्त र क्रान्तिकारी शक्तिहरू एकताबद्ध भएर यो व्यवस्था फेर्ने आन्दोलन संगठित गर्नीतर लाग्नुको कुनै विकल्प छैन।

परिवर्तनको सम्बाहक

WELCOME मूलबाटो **WELCOME**

लाग्नुपूर्व विद्या कुराकानी साहित प्रयोग सेवाका भैमि लिने अंडक फैसला

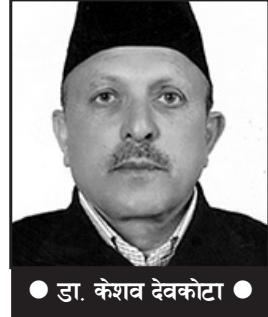
ENGLISH

सत्यतथ्य निष्पक्ष खबर तथा

विचारका लागि सधैँ हेने र पढ्ने गराँ।

www.moolbato.com

बद्दो सत्ता संकट, अस्थिर शासक र देशको अवस्था



● डा. केशव देवकोटा ●

आफ्नै पार्टीको एकल सरकार बनाउनेमै केन्द्रित रहने प्रबल संभावना छ।

पुस १० मा भारत निकटका शक्तिहरूले पश्चिमा शक्तिलाई उठिनेका कारण सत्ता राजनीतिमा अकल्पनीय घटना भएप दाहाल प्रधानमन्त्री हुन पुनर्भएको हो।

हाल आएर फेरी कतिपयले इन्डो पश्चिमा शक्तिलाई भिलाउने प्रयास थालेका छन्।

त्यसैले नेपालमा सरकार गठन भएको १०० दिन नपुंदै फेरी सत्ता पलटका खेलहरू भैरहेका छन्।

ति खेलहरू राष्ट्रपतिको निर्वाचनले मात्र रोकिने अवस्था देखिएको छैन।

दाहालले सबैलाई कुनै न कुनै बेला धोखाखडी गरेका कारण उहाँलाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

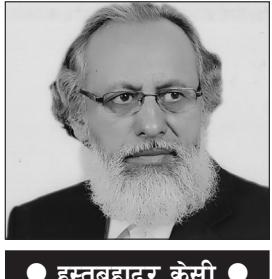
दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

दाहालले राष्ट्रिय सहमतिको बहानामा भैरहेको सामान्य सहमतिको अवस्थालाई पनि त्यसै ब्यवहारगर्ने अन्य पार्टी र तिन्का नेताहरूको तयारी देखिएको छ।

अनेक बहानाबाजी थाल्नुभएको देखिएको

छ। राष्ट्रियत निर

विश्व कम्युनिस्ट आन्दोलनमा माओका योगदानहरू



● हस्तबहादुर केसी ●

यही २०१९ डिसेम्बर २६ का दिन विश्व सर्वसर्वार्थ तथा उत्पीडित जनसमुदायले विश्वसर्वहारार्थाका महान् नेता तथा चिनियाँ कम्युनिस्ट पार्टीका अध्यक्ष एवं माओवादका क. माओत्सेतुडको १२७औं जन्मजयन्ती बढो धुमधामका साथ मनाए र माओवादीको रक्षा, प्रयोग र विकास गर्ने कुरामा दृढ़ प्रतिबद्धता जाहेर गरे।

क. माओको यस १२७औं जन्मजयन्तीको अवसरमा क. माओले मार्क्सवादका तीन संघटक अंग दर्शन, राजनीतिक अर्थशास्त्र र वैज्ञानिक समाजवादका क्षेत्रमा पुर्णांका योगदानका बारेमा यस लेखमा संक्षिप्त र सूत्रबद्ध रूपमा उल्लेख गर्ने प्रयत्न गरिएको छ।

माओवादको प्रतिपादनका ऐतिहासिक आधारहरू

लेनिनको नेतृत्वमा रसमा समाजवादी क्रान्तिका सम्पन्न भयो र त्यसद्वारा समाजवादी क्रान्तिको आप कार्यदिशा तथा नीति स्थापित हुन पुर्यो। तर एसिया, अफ्रिका तथा दक्षिण अमेरिकाका अविकसित मुलुकहरूमा क्रान्तिलाई कसरी अगाडि बढाउने भन्ने समस्या पैदा र यस

समस्याको समाधान: गर्ने ऐतिहासिक आवश्यकता अनुसार माओले वैचारिक तथा सैद्धान्तिक मान्यता विकसित गर्नु भयो।

रसमा समाजवादी निर्माणका कामलाई कसरी अगाडि बढाउने भन्ने बारेमा गंभीर समस्या पैदा भए र यसे प्रक्रियामा त्यहाँ उँगीवादको तुङ्ग: स्थापना कसरी रोक्ने भन्ने समस्या पैदा भए। रसमै आधुनिक संरोधनवाद पैदा भयो र त्यसबाट अन्तर्राष्ट्रीय कम्युनिस्ट आन्दोलनमा गंभीर प्रभाव पन्यो। त्यस स्थितिमा माओले रसमा उँगीवाद विरोधी संघर्ष लगायतका विषयमा आधारित समस्यालाई गंभीरतापूर्वक आत्मसात् गरी तिनको सैद्धान्तिक समाधान प्रस्तुत गरी अन्तर्राष्ट्रीय कम्युनिस्ट आन्दोलनमा सही दिशा तथा नेतृत्व प्रदान गर्ने काममा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु भयो।

यसैगरी चीनमा समाजवादी निर्माण कालमा पैदा भएका गंभीर समस्यामाथि ध्यानिर्दित पूर्जीवादको तुङ्ग: स्थापना रोक्न र विश्वास्त्रिकोणकै समस्याको समाधान गर्नका लागि सैद्धान्तिक आधार निर्माण गरी क्रान्ति तथा आन्दोलनको नेतृत्व गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु भयो।

उक्त सन्दर्भमा मार्क्सवाद- लेनिनवादलाई थप विकास गर्न आवश्यकता पैदा भयो र त्यसै पूऱ्यभूमिमा क. माओद्वारा माओवादको प्रतिपादन भयो।

सैद्धान्तिक क्षेत्रमा माओका योगदान

दर्शनको क्षेत्र

दर्शनको फाँटमा माओले दृढ़वादको आधारभूत नियमका रूपमा विपरीतहरूको

नियमलाई स्थापित तथा विकसित गर्नुभयो। यसै क्रममा वहाँले दृढ़वादलाई अन्तविरोधको नियमका रूपमा नयाँ उँचाइ प्रदान गर्नुभयो।

दर्शनमा मार्क्सवादको पक्षपोषण र संशोधनवादको विरोधको क्रममा दुईको एकसमायोजनका विश्व 'एकको दुईमा विभाजन' का रूपमा विपरीतहरूको एकत्रको नियमलाई अभै परिमार्जित तथा समृद्ध तुल्याउनु भयो।

ज्ञानसिद्धान्तका क्षेत्रमा क. माओले व्यवहारलाई आधार बनाई वर्गसंघर्ष, उत्पादनको नियमित संघर्ष र वैज्ञानिक प्रयोगलाई ज्ञानको स्रोतका रूपमा विकसित गर्नु भयो र ज्ञानको कसौटीका रूपमा व्यवहारलाई स्थापित गर्नु भयो। त्यसी त्रामा होइन, क. माओले पदार्थबाट चेतना र चेतनाबाट पदार्थमा जाने ज्ञानको दुई छलाइको सिद्धान्तलाई विकसित तुल्याउनु भयो।

क. माओले ऐतिहासिक भौतिकवादको क्षेत्रमा उत्पादन शक्ति र उत्पादसम्बन्ध, आधार र उपरिसंरचना तथा व्यवहार र सिद्धान्तका बिचको दृढ़वात्मक सम्बन्धलाई विकसित तुल्याउनु भयो। उहाँले उत्पादन शक्ति, आधार तथा व्यवहारले समग्रमा निर्णयक भूमिका निर्वाह गरे पनि कुनै खास परस्थितिमा उत्पादन सम्बन्ध, उपरिसंरचना तथा सिद्धान्तको पनि मुख्य भूमिका हुने कुरा बताउनु भयो।

राजनीतिक अर्थशास्त्रको क्षेत्र

राजनीतिक अर्थशास्त्रको क्षेत्रमा क. माओले सर्वप्रथम वर्गविश्लेषणमा जोड दिनुभयो

र अर्धसामन्ती, अर्धओपनिवेशिक वा औपनिवेशिक अवस्थामा रहेका मुलुकहरूमा नोकशाही तथा दलाल उँचाइपति र जमिनदारवर्ग दुश्मन वर्ग र राष्ट्रिय उँचाइपतिलाई मित्रवर्गका रूपमा लिईदै मजदुर वर्गको नेतृत्वदारी र किसान वर्गको महत्वपूर्ण भूमिका हुने कुरा बताउनु भयो।

क. माओले उक्त अवस्थामा रहेका मुलुकहरूमा सामन्तवाद र सामूहिक्यवादको गठबन्धनको बिचबाट नोकरशाही उँगीवाद जन्मएको मान्यता प्रतिपादन गर्नुभयो।

क. माओले दोस्रो विश्वयुद्ध पश्चात् नवउपनिवेशवाद विकसित भएको कुरा संश्लेषित गर्नु भयो।

क. माओले समाजवादी निर्माण कालमा सोभियत अर्थत्रिको समीक्षा गर्नुभयो। साथै चिनियाँ समाजवादी क्रान्तिकालमा दश प्रमुख सम्बन्धहरूको व्याख्या गरी कृषिलाई आधारभूत र उद्योगलाई नेतृत्वकारी भूमिका प्रदान गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो।

क. माओले दोस्रो विश्वयुद्ध पश्चात् नवउपनिवेशवादको संघर्षको प्रयोगलाई आधारभूत र उद्योगलाई नेतृत्वकारी भूमिका प्रदान गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो।

क. माओले दोस्रो विश्वयुद्ध पश्चात् नवउपनिवेशवादको संघर्षको प्रयोगलाई आधारभूत र उद्योगलाई नेतृत्वकारी भूमिका प्रदान गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो।

क. माओले दोस्रो विश्वयुद्ध पश्चात् नवउपनिवेशवादको संघर्षको प्रयोगलाई आधारभूत र उद्योगलाई नेतृत्वकारी भूमिका प्रदान गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो।

वैज्ञानिक समाजवादको क्षेत्र

अर्धसामन्ती, अर्धओपनिवेशिक वा औपनिवेशिक अवस्थामा रहेका मुलुकहरूमा लागि सर्वहारा अधिनायकत्व अन्तर्गत निरन्तर क्रान्तिका लागि तीन जादुगी हातियारको मान्यता प्रतिपादन गर्नु भै राज्यसत्ता बन्दुकको नालबाट जन्मछ भन्ने संश्लेषण गर्नुभयो।

माओले समाजवादी नायता विकसित गर्नु भयो।

साथै क. माओले समाजवादी क्रान्तिका लागि सर्वहारा अधिनायकत्व अन्तर्गत निरन्तर क्रान्ति र महान् सर्वहारा सांस्कृतिक क्रान्तिका सिद्धान्त प्रतिपादन गर्नुभयो।

माओले समाजवादी क्रान्तिका लागि तीन जादुगी हातियारको मान्यता प्रतिपादन गर्नु भै राज्यसत्ता बन्दुकको नालबाट जन्मछ भन्ने संश्लेषण गर्नुभयो।

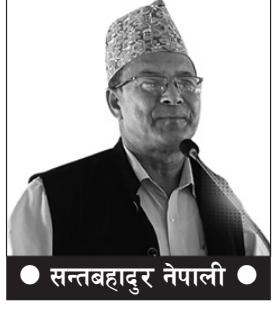
माओले समाजवादी क्रान्तिका लागि तीन जादुगी हातियारको मान्यता प्रतिपादन गर्नु भै राज्यसत्ता बन्दुकको नालबाट जन्मछ भन्ने संश्लेषण गर्नुभयो।

अन्ततः माओले साम्राज्यवाद र संशोधनवादका विश्वद्वारा संघर्षको प्रयोगलाई उत्पादनको नियमित संघर्ष र वैज्ञानिक समाजवाद जस्ता मार्क्सवाद र लेनिनवादका तीन संघटक अंगलाई मार्क्सवाद- लेनिनवाद- माओवादको समग्रतामा गुणात्मक रूपमा विकसित गर्नुभयो।

माओवादका सार्वभौम पक्षहरू

माओले सैद्धान्तिक योगदान कुनै देशविशेषका मात्र नभई विश्वकै क्रान्ति र कम्युनिष्ट नियमित सावधौम बन्न गएका छन्। अब विश्वसर्वहारा वर्काको पथप्रदर्शक सिद्धान्त र समग्रमा मार्क्सवाद- लेनिनवाद- माओवादका रूपमा एक अखण्ड एकाइ बन्न गएको छ र त्यो विकासको तेस्रो, नयाँ र उच्च चरणमा विकसित हुन पुगेको छ। यसरी मार्क्सवाद- लेनिनवाद- माओवाद विश्वसर्वहारा वर्ग र उत्पीडित जनसमुदायको क्रान्तिको एक समग्र विज्ञान बन्न गएको छ।

युद्ध र साम्राज्यवाद: क्रान्तिकारीहरूको कार्यभार



● सन्तवबहादुर नेपाली ●

विषय प्रवेश

युद्धको बारेमा इन्साइक्लोपेडियामा लेखिएको छ, 'व्यापक दृष्टिमा कही अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोका श्रुत्वापूर्ण भाव राख्ने दुई राजनीतिक सम्पर्को बीचको द्वारा युद्ध हो।'

पहिलो विश्व युद्धमा एक करोड चौहतर लाख भन्दा बढी सैनिक क्षेत्रका व्यक्तिहरूको मृत्यु भएको थियो र यसको बाबत अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोका श्रुत्वापूर्ण भाव राख्ने दुई राजनीतिक सम्पर्को बीचको द्वारा युद्ध हो। तर यसको बाबत अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोको थियो।

युद्ध हुनका लागि त्यो भन्दा अगाडि परिस्थिति निर्माण हुँदै गएको हुँच। युद्ध त्यातीकै अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोको थियो। यसको बाबत अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोको थियो। यसको बाबत अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोको थियो। यसको बाबत अवधि र परिमाणमा लाग्नारेहोको थियो। यसको बाबत

नेपाली...

थाम्छ । कविले कमैयाका छाप्रा अद्याइएका फिना फिक्रा र तिनका भागमध्ये कुन बढी विश्वासयोग्य छन् भने प्रश्न र संशय दुवै खडा गरेर दुवै विश्वासयोग्य नभएको ध्वन्यार्थ प्रस्तुत गरेका छन् । फिना फिकाले अद्याइएका भाग्य र छाप्राको विम्ब र यससँग जयडिएर आएको सन्देह अलयरयुक्त यस कविताले तराई मधेसमा वर्गीय विभेदका साथै आर्थिक रूपले अत्यन्त विपन्न कमैयाहरूको कष्टकर एवं असुरीक्षत जीवनलाई निकै प्रभावकारी ढज्जे अभिव्यक्त गरेको छ । कमैयाहरूको यस्तै दयनीय अवस्थालाई कवि निभा शाहले 'अनिदो बस्ती' कवितामा यसरी प्रस्तुत गरेको छ-

दलदलमा घर बनाउँदै छन् ती, दलदलमा
दलदलमा घर कहौं घर बन्छ ?

...

आँसु बैच्छन् ती, आँसु
आफ्नै आँखाको आँसु
आँसु बैदैर कहौं जीवन बल्छ ? (समकालीन प्रतिनिधि नेपाली कविता, पृ. ३७)

दलदल प्राकृतिक पनि हो र आर्थिक पनि हो । घर नाउँको छाप्रे बनाउनका लागि पनि सुरीक्षत जिमिन छैन सुकुम्बासी कमैयाहरूसँग । ती कमजोर दलदलमा छाप्रो बनाउन विवश छन् । अनि आर्थिक रूपले पनि शोषण र अभावको दलदलमा सधैं दुबेका छन् जसबाट ती कहिल्यै बाहिर निसिक्न सबैनन् । आफ्नै आँखाबाट बगेका आँसुले त्यो दलदल भन भासमय बन्दो छ र जीवन त्यही भासमा दुबेको छ । सुकुम्बासी कमैयाहरूको यस्तो त्रासद जीवनका कारकप्रति कविको आक्रोश छ र आवेगपूर्ण भाषामा कवितामा व्यक्त भएको छ ।

दिनरात परिश्रम गरेर पनि दुई छाक टार्न नसकेर जीवनमा अभाव र दुख भेलरहनु मधेस तराईका बहुसङ्ख्यक निम्नवर्गीय परिवारको नियति जस्तै बनेको छ । विशेषतः प्राप्तिवादी कविहरूले यस पीडाको सवर्गीय बोध गरेर कविता लेखेका छन् । माथिका कविता यसकै उदाहरण हुन् । यसै पङ्क्तिमा कवि प्रथाको 'शिरपटियाको शिर' कवितालाई पनि लिन सकिन्छ । शिरपटिया त्यस्तो भुइँमाछ्चे हो जो जिमिनमा निष्ठापूर्वक श्रम गर्छ, पसिना बगाउँछ तर प्रतिफलमा ऊ सधै ठिग्न्छ । उसको दैनिकीबाटे कवि लेख्छ-
ऊ बयल नार्दै
र हिउँद-बर्खा नभनी खेत जोत्त
थाहा छैन शिरपटियालाई
कसले तर मारिहेह श्रमको बजारमूल्यमाथि ?
उसलाई त राइङ्को छ
'अम गर तर फलको आशा नगर !'

पुस्तोदैख नै
यसैगरी सुकिरहेह-पसिनाको बिरिड खोला !
(ुद्धरित्विरया हिँडेको मास्तो, पृ. ३९-४०)

सद्यौदैख शिरपटियाजस्ता मानिसहरू र तिनको परिवारले यही दैनिकी भोगिरहेका छन् । अम्को मूल्यवाट ठिग्नेका शिरपटियाहरू आदर्शवादी सामाजिक भाष्याबाट निर्देशित छन् र निष्काम पसिनाको बिरिड-खोला बगाएर पनि शान्त छन् । वर्गभेदी र उत्पीडनकारी सामाजिक व्यवस्थाप्रतिको चेतना जागृत भइनसकेका शिरपटियाहरू उक्त व्यवस्थाप्रति प्रतिरोधी भइनसकेका छैन् तर कविलाई आशा छ, एक दिन यी शिरपटियाहरू आफूमाथि भइरहेको र हुँदै आएको उत्पीडन र ठिगीको हिसाबकिताब मान्ने छन् र त्यस दिन देशको नयाँ इतिहास लेखिनेछ:

कति जूनहरू अस्ताए
यो दललाको अन्तो छायाँमा दुबेर
सफ्नकाको कुनै हिसाब कितब छैन-
शिरपटियासँग
जुन दिन शिरपटियाले शिर उत्ताएर
खोलेह- पटियाँभिको आफ्नै बहीखाता !
सायद
त्यही दिन लेखिनेछ
यो देशको नयाँ इतिहास पनि ! (पृ. ४३)

कवि प्रथाको शिरपटिया होस, इच्छुको भिखारीदास सदा होस, रोसन जनकपुरीको सीता डोमोनिया र तिनका सन्तानहरू होउन् अथवा विमल निभाले देखेको पिठुँयामा भोक, अभाव, थकान र निरन्तर श्रमको टोकी बोकेर जीवन बाँचिरहेको विपन्न श्रमजीवी मधेसी होस- यी सबै मधेसका त्यस्ता श्रमजीवी हुन्न जो चरम आर्थिक विपन्नताका सिकार छन् र राज्यद्वारा सधै उपेक्षित छन् । आफ्नै देशमा सहज जीवन बाँच जब उतीहरू असमर्थ हुँच्न, मिर ब्याजले भएको सानो आँगन पनि खोसिने र टेक्ने थलो पनि मेटिने खतरा जब विकाराल बढै जान्छ, तब कवि इच्छुकले भेनफै कमरी उत्पादा निरीह बाबु आफ्नो छोरालाई अखबको कालापार पठाउन बाध्य हुँच्न, यो जानाजादै कि उसको प्रत्यागमन यस्तै सजीव नहुन पनि सक्छ । यस त्रासदीको बोध र स्वीकारोकिका जगमा छोरालाई 'भोग' चढाउन बाबुआमाहरू विवश रहेको विडम्बनालाई कवि हेमन्त गिरीले 'भोग' शीर्षकको कवितामा यसरी प्रस्तुत गरेको छ ।

गरीबहरू रहर गर्नेन् छोरा,
गरीबहरू भाकल गर्नन !

ती निर्देश परेवाहरू
ती पेट काटेर चढाइएका भेटीहरू
आर्ती
ती रगत र पसिनासँग मुष्टिएका सपनहरू
सबको साउँ-ब्याज चुकाउन भनी !
आज उपस्थित हुँ विमानस्थलमा
सिंगो छोरो नै भोग चढाउन भनी ! (फेसबुक वालबाट)

जिन्दगीको चर्को विपन्नतालाई शान्त पार्न छोराको भाकल गर्दै आएको भुइँमान्छे भाकल गदाईदै आज छोराको 'महाभोग' चढाउन विमानस्थलमा उपस्थित भएको छ किनभने अब भोग चढाउनका लागि उससँग बाँकी केही छैन । यो समाजिक परिपाटी, यो राज्यव्यवस्था विपन्न/ भुइँमान्छे हरूको भोगमा अडिएको छ । यिनको भोग तिएरै उसको क्षुधा शान्त हुँच्न । पटपटी फुटेका पैतालामा चप्पल दिलाउन नसक्ने यस्तो व्यवस्थाका विरुद्ध मधेसको विपन्न बाबु पुस्ता विद्रोही बनिसको छैन; यद्यपि छोरो पुस्तामा मैन विद्रोह अझूरित भएको देख्छन् कवि र बाबु-छोराको सवाद लेख्छन् यसरी-

तेरा कलिला आँखाले हेरिरहन्थे

मेरा पटपटी फुटेका पैतालाहरू

र सोधिरहन्थे मैन प्रश्नहरू-

बाको खुडामा चप्पल

कुन व्यवस्थाले दिलाउँछ ?

प्रश्नहरू विद्रोह रहेहरू

त्यतिबेला बुझन सकिन ऐले !

ढाँटरहेह इशारे इशारामा तैलाई

येरा खाली पैतालाले

देशको माटो टेरिकरहेहरू बेटा,

म यसेया खुसी छु !

बनिन विद्रोही र गरिन प्रश्नहरू

खिनिरहेह एकोहोरो

आशाको बाँको जमीन !

हिसाब नै गर्ने हो भने

आधा पुर्वी खने हुँला पुरे जीवन

तर

एक इन्च पनि बढेन तँ खेल्ने आँगन !

र त

बनिस होला तँ विद्रोही

र अटाइन्स होला आँगनमा !

जीवनको आँखो भाइ छ, बिजुली छैन

बस्ती को आँख विकास छैन

जमिन छ लालुपुर्जा छैन

बनको आरक्ष छ

तर जनधनको सुरक्षा छैन

मानो अझै स्वतन्त्र भइनसको

पराधीन र प्राकृति

यो युर्जा टिमोर हो / या मकाउ द्विप हो

यो कोशी टप्पे / (इच्छुक रचनाली भाग २, पृ. १६७)

मधेसको समाजमा (खास गरी मधेसी समुदायमा) विवाह सम्बन्ध स्थापित गर्दा सम्बन्धित महिलाको (र घरका महिला सबैको) कुनै भूमिका हुँदैन, तिनलाई कुनै सोधनी हुँदैन । सुर्ती मादामादैदै र फाँको हाल्दाहालै अडहर बारीमा दुई थरी पुरुष कुम्भहरू बसेर निर्णय गर्नुन् र महिलाले शिरोधार्थी गर्नुपर्छ । घरका छोरीबुहारी सुर्तीको भुइँमा, उड्दल छाप्राको आँखो दुलासैगो गिर्दछ तिमो आधा अस्तित्व र विलाहरूले गम्भीरो तातो हावाया !

तिमो बाबु र बाबुको उपरिकारा बुझकरहरू

उनीहरू हल्को लक्ष्मीपत्र मुलुक

तिमो लेख्ने बाटो लेख्ने

जाहाँ बाटी छ, बिजुली छैन

बस्ती छ, विकास छैन

जमिन छ लालुपुर्जा छैन

बनको आरक्ष छ

तर जनधनको सुरक्षा छैन

मानो अझै स्वतन्त्र भइनसको

पराधीन र प्राकृति

यो युर्जा टिमोर हो / या मकाउ द्विप हो

यो कोशी टप्पे / (मनसरा, पृ. १०२)

'बुधवा' शीर्षकको अर्को कवितामा उनी यस्तो लेख्छन्:

दुलिया ! टिमीलाई

जून टेकाउँछ भनेहरू

दुलियाको टाउको टेकेर

जून टेकिहरहेह्न / तरा छाप्रिहरहेह्न !</

नेपाली कवितामा प्रतिबिम्बित मध्यस



● प्रांडा ताराकाल्प पाण्डेय ●

१. विषयव्यवेश

कविता जीवनकै अभिव्यञ्जना हो। जीवन भोग्ने क्रममा मान्छेले सामान गरेका अनुकूलता-प्रतिकूलता, जीवन बाँच्ने उपक्रममा उसले गरेका सङ्खर्षहरू, त्यस क्रममा निर्मित अनेक स्तर र प्रकारका मानवीय सञ्चन्धनहरू अनि यी सबै परिवेशमा प्राप्त भएका अनुभूतिहरूकै रागात्मक अभिव्यक्ति कवितामा हुँछ। जीवनको कुरा गर्दा हाम्रो राष्ट्रिय जीवनका परिप्रेक्ष्यमा भिन्न भौगोलिको जीवनका आप्ना विशिष्टताहरू छन् र केन्द्रीकृत राज्यप्रणालीबाट भौगोलिक र भौगोलिक उपेक्षित रहेंदै आएको विशेष परिस्थिति पनि त्यतिकै महङ्गव्यूह सन्दर्भ छ। यी सन्दर्भहरू साहित्यमा अभिव्यक्तिका विषय बन्छन् र खास गरी कवितामा संवेदना र सम्बादका स्रोत बनेका छन्। नेपाली कविताको कुरा गर्दा आरभद्रेखि वै यसमा जीवनका यस्ता विभिन्न सन्दर्भहरू अभिव्यक्त हुँदै आएका छन्। त्यसमा पनि २०५० यता अथवा भनौं जनयुद्धको परिघटनायता यस्ता सन्दर्भहरू बढी महङ्गव्यूह साथ मुखरित भएका छन्। यस क्रममा मधेसको जीवन, मधेसी समाजमा व्याप्त वर्गीय, जातीय, लैज़िक लगायत विविध प्रकारका उत्पीडनहरू र केन्द्रीकृत राज्यवाट हुने, हुँदै आएको उपेक्षा र उत्पीडनका मुद्दाहरूले यस सम्बन्धका कवितामा विशेष स्थान पाएका छन्। यस सन्दर्भमा मधेसको उत्पीडित जनताको मुक्तिको प्रश्न पनि त्यतिकै महङ्गव्यूह रहेको छ र कवितामा यस बोकाकार सरोकार र सञ्चेतना पनि उक्त सन्दर्भमा प्रासारिक रहेको छ। यस पृष्ठभूमिमा प्रस्तुत आलेखमा २०५० यताका नेपाली कवितामा प्रतिबिम्बित मधेसको अवलोकन गर्दै यसका विषयगत बहुआयामिकता र त्यसले संवेदन गरेको वैचारिकताका साथे प्रतिबन्धनको शिल्पात वैशिष्ट्यको समीक्षा गर्ने काम गरिएको छ।

२. विधि तथा परिस्थिति

प्रस्तुत पत्रमा समीक्षाको विषय बनाइएको प्रधेसको प्रतिबिम्बनलाई २०५० यताका कवितामा हेर्ने काम गरिएको छ। यो नेपाली कविताको एक प्रकारले समकालीन अवधि पनि हो भने नेपाली राष्ट्रिय जीवनमा घटेका उथलपुथलकारी सामाजिक राजनीतिक घटनाको कालखण्ड पनि हो जसले कविता लगायत सिज्ञे नेपाली साहित्यलाई प्रभावित तुल्याएको छ। जनयुद्धले विकास गरेको वर्गीय, जातीय, लिङ्गीय तथा क्षेत्रीय उत्पीडन विरोधी चेतनासँगै केन्द्रीकृत राज्यप्रणालीसिरिजित विभेदविश्वद्वारा चेतना यस अवधिका कवितामा ज्यादा मुखर रूपले अभिव्यक्त भएकाले अध्ययनका लागि यस अवधिका को चयन गरिएको हो। मधेसको जीवन र अनुभूति मैथिली, भोजपुरी, अवधि, थारू आदि मधेस क्षेत्रमा प्रचलित भाषामा हुनु स्वाभाविक छ तर ती सबै भाषाका कवितासम्म ताकालिक पहङ्चको अभाव यस लेखकको सीमा हो। यी मध्ये कुनै एक भाषाका कवितालाई मात्र लिनु र कसैलाई छोड्नु पनि न्यायपूर्ण हुँदैन। त्यसैले प्रस्तुत आलेखमा प्रचलित नेपाली भाषामा लेखिएका कवितालाई विवेच्य विषयको समीक्षाका लागि चयन गरिएको छ। नेपाली भाषाका कविताको कुरा गर्दा पनि २०५० यता भनौं तीन दशकको अवधि पुरा हुन लादै छ र यस अवधिमा सम्बद्ध विषयका कविताको सङ्क्षया धेरै छ। अतः प्रस्तुत अध्ययनमा मधेसको सन्दर्भ/मुद्दालाई मुखर रूपले र बढी महङ्गव्यूह साथ अभिव्यक्त गर्ने केही विशेष कवितालाई नमुनाका रूपमा चयन गरी तिनको विशेषण गर्दै निकर्षमा पुने प्रयत्न गरिएको छ। यस क्रममा विशेषणलाई व्यवस्थित र शुङ्खलित बनाउनका लागि सम्बद्ध कवितामा अभिव्यक्त कथ्यलाई आधार बनाई भिन्न-भिन्न खण्डमा छलफल गरिएको छ।

३. मधेसमा व्याप्त वर्गिभेद, वर्गीय उत्पीडन तथा अभाव र आर्थिक विपल्लताले सङ्कटग्रस्त जीवनको अभिव्यक्ति

नेपालमा सामन्तवादले निर्माण गरेको केन्द्रीकृत राज्यप्रणालीका शासनकालमा पहाड र मधेसमा रूपले सामन्तवादी उत्पीडनको चेपेतामा परेका हुन्। पहाडमा बसोबास गर्ने निम्नवर्गीय जनताले स्थानीय सामन्तहरूको अर्थिक सामाजिक शोषण-उत्पीडनसँगै सामन्तवादी राज्यव्यवस्थाबाट पनि शोषण र उत्पीडन बहेदै आएका हुन्। विपल्लताको, अभावको, दुःखको र उत्पीडनको चक्र पहाडमा जस्तै मधेसमा पनि थियो, छ। यो विषय कविहरूका लागि ज्यादै सरोकार र संवेदनाको विषय बनेको हो र बढै आएको छ। विशेष गरी नेपाली प्रगतिवादी कविहरूले यस विषयलाई बहुआयामिक दङ्गले प्रस्तुत गरेका छन्। कवि कृष्ण सेन 'इच्छुक'ले 'आदिवासी देवस र भिखारीदास सदा' शीर्षकको कवितामा लेखेका छन्। पहाड जस्तै गरिब रहेछ मधेस मधेस जस्तै दुःखी रहेका छन्।

कालापार जाने पहाडजस्तै

मधेस पनि जाँदो रहेछ परदेश
र एउटा मजदुरलाई
हुँदै रहेन्छ कहाँ पनि विदेश।

(इच्छुक रचनावली, भाग २, पृ. १६४)
जीवन धानका लागि पहाडका विपन्न मानिस मात्र परदेश जाँदैन, मधेसका दुःखी मानिस पनि मजदुरी गर्न परदेश जाने पर्ने विवशता छ। परदेशका गन्तव्यहरू फेरिएका छन्, कालापारका नाम र सीमाना परिवर्तित भएका छन्, कालापार जाने साधन फेरिएका छन्, तर आज पनि पहाड र मधेसका युवाहरू मजदुरी गर्न परदेश जाने पर्ने विवशता विद्यमान छ। तिनका लागि देश र विदेशीविचको तात्पत्रिक भिन्नता छैन इच्छुकले भनेक्छै।

र श्रीमान् रामचन्द्रहरूको जनकपुर एउटा छ। यो नेपथ्यमा छ। (जनकनान्दिनी सीताको जनकपुर त भन सुदूर नेपथ्यमा छ)। कविले दिनहुँ साक्षात्कार गर्ने र भोग्ने जनकपुर हो: सीता मारिक डोमिनियाको, सीता हलखोरनियाको र सीता सडकछापहरूको अर्थात दलितहरूको, समाजका तल्लो तहका सीमान्त अवथामा पुऱ्याइका श्रमजीवी मानिसहरूको। यो त्यो जनकपुर हो जहाँ यिनै सीता डोमेनियाका सन्तानहरू सीतादेवीहरू र श्रीमान् रामचन्द्रहरूले गरेको फोहोर सफा गर्न जनिमन्छन्/जनिमएका छन्। महाभारतका कर्णको कवच र कुण्डलजस्तै यी जनिमैदै कुचो बोकेका जनिमन्छन्/हिँच्छन्। यिनीहरू छातीमा फोहोर निरैरै जनिमन्छन्, त्यसले छातीलाई पीडा दिन्छ र त्यो पीडा मेटाउन यिनीहरू सस्तो दारु पिँच्छन् र पीडा मार्न पिँपैरै मर्छन्। यो नियति हो एउटा जनकपुरको, खास जनकपुरको, सीमान्तहरूको जनकपुरको। जनकपुरको यस्ता व्याप्त विषम वार्षिकै, तर विषमता र दुःखोका पहाड तिनका जीवनमा कीहिलै सम्मिएन। निकै मारिक जीवनदशा हो यो मधेसी विपन्न वर्गीय मानिसहरूको र इच्छुकले त्यही मर्मको जीवनलाई अभिव्यक्त दिएका छन्।

मधेसको जीवनलाई कवि रोशनते निजिकावट

हेरेका छन् किनभने उनी स्वयं मैथिलभासी र मिथिलावासी हुन्। त्यसैले मधेसको तीव्र वर्गिभिती समाजको गाहिरो बोध्याटै उनका कविता र वैचारिकीसमेतको निर्माण भएको छ। मातृभासी समुदाय भिन्न भए पनि मधेसको जीवनसँग निकट रूपले गाँसियाका र त्यसका संवेदनासँग जोडिएका अर्का प्रवर्त कवि हुन् विमल निधा। उनको आगोपेर उभिएको मानिस (२०७९) पहिलो कवितासँझेका 'घुँ' जस्ता कवितामा वर्गिविषमताले निर्माण गरेको मधेसको दुःसाध्य जीवनको चित्रण छ तै। २०७० को दशकमा आइयुरा पनि उनका कवितामा मधेसको संवेदनाले अभिव्यक्त भरिहेको छ। जीवन सङ्खर्ष हो, मधेसको जीवन पनि यो सङ्खर्षदेखि मुक्त छैन। त्यसैले कवि विमल निधाले स्वयं धोषणा गर्भै उनका कवितामा जीवन सङ्खर्षको अभिव्यञ्जनाको समाप्ति सम्भव छैन। उनले आगोपेर उभिएको मानिस (२०७७) पहिलो कवितासँझेका 'घुँ' जस्ता कवितामा वर्गिविषमताले निर्माण गरेको मधेसको दुःसाध्य जीवनको चित्रण छ तै। २०७० को दशकमा आइयुरा पनि उनका कवितामा मधेसको संवेदनाले अभिव्यक्त भरिहेको छ। जीवन सङ्खर्ष हो, मधेसको जीवन पनि यो सङ्खर्षदेखि मुक्त छैन। त्यसैले कवि विमल निधाले स्वयं धोषणा गर्भै उनका कवितामा जीवन सङ्खर्षको अभिव्यञ्जनाको समाप्ति सम्भव छैन। उनले आगोपेर उभिएको मानिस (२०७७) पहिलो कवितासँझेका 'घुँ' जस्ता कवितामा वर्गिविषमताले निर्माण गरेको मधेसको दुःसाध्य जीवनको चित्रण छ तै।

गाईँगुँ तुलना गरेका छन्। चलचित्रमा चमरी गाई देखे पनि प्रत्यक्ष नदेखेका निभाले मधेसमा (त्यहाँको जीवनमा) चमरी गाई देखेर चकित भएका छन्। उनी लेखन सँझेका आपारो घुँसियाँ

अजडको पहाड बोकी उभिएको चमरी गाईलाई देखेर मधेसको भूमिमांस चमरी गाई देखेर चकित भएका छन्। उनका कवितामा जीवन सङ्खर्षको अभिव्यञ्जनाको समाप्ति सम्भव छैन। उनले आगोपेर उभिएको मानिस (२०७७) पहिलो कवितासँझेका 'घुँ' जस्ता कवितामा वर्गिविषमताले निर्माण गरेको मधेसको दुःसाध्य जीवनको चित्रण छ तै।

जस्ता कविता विमल निधाले त्यहाँ जाने छैन।

चमरी गाई (डेंगेन्द्र राजवशीको आत्महत्या, पृ. २८)

सुदर कविताल्पना। चमरी गाईको एउटा सकल विम्ब, जसमा प्रतिबिम्बित छ निम्नवर्गीय मधेसको सकल जीवन। कविताको ढाँचा शैली परम्पराभन्दा कोही भिन्न अवश्यै छ- तर यसमा संवेदना छ र बिम्बको कला छ, अनि कथनको विद्यालय छैन। यसले चमरी गाईको उत्पादन भिन्न वर्गिविषमता र गरिहरूको अभाव र भ्रमित श्रमजीवी मान्छेको त्यस्तो जीवनको विकासमा छैन। यसले चमरी ग

ऋग्वेदिकारी...

फडको हाने हुन्छ भनेर सशस्त्र सङ्घर्षको विषयलाई, क्रान्तिको विषयलाई, जनयुद्धको विषयलाई एउटा स्वतंस्फूर्तीवादमा हेने चलन थियो । हामीले त्यसप्रकारका स्वतंस्फूर्तीवादका विरुद्ध क्रान्तिका निमित सचेतन प्रयत्न गर्नुपर्दछ र त्यो सचेतन प्रयत्न सबैभन्दा पहिला विचारधारात्मक-राजनीतिक क्षेत्रमा गर्नुपर्दछ भन्ने निष्कर्ष निकाल्यौं । विचारधारात्मक क्षेत्रमा भन्नुपर्दा हामीले मार्क्सवाद-लेनिनवाद-माओवादलाई दृढापूर्वक अवलम्बन गरेर जाने, राजनीतिक क्षेत्रमा नयाँ जनवादी क्रान्तिको कार्यदिशालाई दृढापूर्वक अवलम्बन गर्ने, त्यसका पक्षमा प्रचार-प्रसार गरेर जाने, जनतालाई सचेत बनाउने, पार्टी पनि त्यसप्रकारको विचारधारा र कार्यदिशाले सुसज्जित भएर, समृद्ध भएर जाने भनेर विचारधारात्मक राजनीतिक तयारी अथवा सैद्धान्तिक राजनीतिक तयारी गरेर जाने भनेका थियौं । दोस्रो, हामीले साझठनिक तयारी गर्ने भनेका थियौं जसमा नेपाल कम्युनिस्ट पार्टीलाई क्रान्तिका लागि योग्य सशस्त्र सङ्घर्ष गर्न योग्य सर्वहारा वर्गको अग्रणीय राजनीतिक दस्ताका रूपमा निर्माण गर्नुपर्दछ र त्यो तयारी गर्नुपर्दछ भनेर सङ्घठनात्मक तयारीका रूपमा तीन जादुगरी हतियार-क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट पार्टी, संयुक्त मोर्चा र जनमुक्ति सेना निर्माणका लागि आवश्यक तयारी गर्दै जाने र जनवर्गीय मोर्चाहरूलाई पनि त्यही दिशामा अगाडि बढाउने भन्ने थियो । तेस्रो, सङ्घर्षसम्बन्धी तयारीमा जनआन्दोलन, जनसङ्घर्षलाई सचेत ढङ्गले विकास गर्दै जाने, प्रतिरोधात्मक सङ्घर्षको विकास गर्दै जाने, त्यससम्बन्धी सङ्घर्षको तयारी गर्ने भने थियो । चौथो, प्राविधिक तयारी भन्ने थियो । प्राविधिक तयारीको खास अर्थ पार्टीलाई राजनीतिक-फौजी चेतनाले समृद्ध बनाउने र प्राविधिक अध्ययन तथा तालिम लिनेदिने गरेर पार्टी दस्तालाई भौतिक हतियारले सुसज्जित बनाएर अगाडि बढाने हिसाबले प्राविधिक तयारीको दिशा निर्माण भएको थियो । समग्रमा भन्नुपर्दा ४ तयारी स्वच्छन्दतावादका विरुद्ध, सर्वहारा वर्गले सचेतन प्रयत्नका साथमा सचेतन धक्का दिनुपर्छ भने हिसाबले तयारी गरेर जानुपर्छ भने थियो । यो तयारीको प्रसङ्गमा भन्दा स्वतंस्फूर्तीवादका साथसाथै नेपाली कम्युनिस्ट आन्दोलनको वृत्तमा दक्षिणपन्थी अवसरवादका विरुद्ध सक्षम सङ्घर्ष गरेर अगाडि बढानुपर्छ भन्ने हिसाबले हामीले तयारीका कुरा गरेका थियौं ।

जनवादी क्रान्तिको कार्यदिशा अथवा फौजी कार्यदिशा वा दीर्घकालीन जनयुद्ध त माओले विकास गरेको कार्यदिशा भयो । नेपालमा त्यसको प्रयोग गर्दा जुन नयाँ विशेषतासहित गरियो र छोटो समयमा जनयुद्धले विकास गर्यो? ती विशेषताहरू के थिए जसमा माओको मन्दा फरक र नेपाली जनवादी क्रान्तिलाई अधि बढाउने?

त्यसमा माओले भनेको कुरा मार्क्सवाद-लेनिनवादलाई सम्बन्धित देशको सन्दर्भसँग जोडनुपर्दछ वा सिद्धान्तलाई व्यवहारसँग जोडनुपर्दछ भन्नुभएको हो । व्यवहार भनाले सङ्घर्ष, वर्गसङ्घर्ष, वैज्ञानिक प्रयोग र उत्पादनका निमित सङ्घर्षसम्बन्धी व्यवहारसँग जोडनुपर्दछ र निशानामा तरो हाने वा प्रहार गर्ने भन्ने माओको सिद्धान्त थियो । नेपालको विशिष्टतामा कसरी वर्गसङ्घर्ष गर्न सकिएला त भन्दा नेपाललाई हामीले अर्धसामन्ती, अर्धऔपनिवेशिक मुलुकमा नयाँ जनवादी क्रान्तिका निमित दीर्घकालीन जनयुद्धको फौजी कार्यदिशा अवलम्बन गरेर जानुपर्छ भने हिसाबले हामीले सोचेको र त्यही अनुसार नै अगाडि बढाने भनेर मूर्त कार्यक्रम, मूर्त योजना र त्यो मूर्त योजनामा आधारित कार्यक्रम बनायाँ । त्यो योजना, त्यो कार्यक्रम विशिष्ट प्रकारको थियो । मतलब हामीले निश्चित अवधिसम्म तयारी गर्ने, निश्चित अवधिमा सत्ताका विरुद्ध विद्रोह गरेर जाने वा धक्का दिने, त्यसपछिको स्थितिमा फेरि अगाडि बढेर जाने भनेर नेपाली विशिष्टतामा आधारित योजना, नीति तथा कार्यक्रमलाई मूर्तीकृत गरेर अगाडि बढायाँ ।

अहिले आएर हेर्दा तपाइलाई ९० बसे जनयुद्धको केंके उपलब्धिहरू भएजस्तो

१ गतबाट सुरु गरेको महान् जनयुद्ध २०६२ सालसम्म अथवा २०६३ सालको पनि केही अवधिसम्पर्ण रह्यो। यसको महत्वपूर्ण उपलब्धि भनेको मार्क्सवाद-लेनिनवाद-माओवादलाईग्रोसेंग आत्मसात गर्ने, अर्थ र त्यस आधारमा नीति, योजना र कार्यक्रमहरू बनाएर अधि बढने कार्यमा हामीले अनुभव हासिल गच्छौं, व्यवहारमा पनि देखाएर गयौं। त्यो एउटा उपलब्धि हो। जनयुद्धको प्रक्रियामा जाँदाखेरि हामीले व्यवहारबाटे सुरक्षा दस्ता, लडाकु दस्ताबाट तयारी गर्दै सङ्घर्ष सुरु गर्दै अलि ढूलदूला कारबाहीहरू सञ्चालन गर्दै अधि बढ्यौं। जनयुद्धक सेना निर्माणका अनुभवहरू थे। फौजी क्षेत्रमा चार प्रकारका सङ्घर्षहरू- सेबोटेज, एकसन, रेड र छापामार सङ्घर्षीयी मृत् अनुभवहरू प्रयोग गर्दै रक्षात्मक अवस्थाबाट सन्तुलनको अवस्था हुँदै अगाडि बढने प्रक्रियाका अनुभवहरू हासिल गच्छौं र त्यसको बीचमा स्थानीय जनसत्ताको अभ्यास गच्छौं। संयुक्त मोर्चाको भूमिकाका बरेमा पनि नयाँ ढाङ्को अभ्यास गच्छौं। खासमा पार्टीसँग दलीय संयुक्त मोर्चा बन्न सकेन। तर पनि जनताका विभिन्न तपकाहरू वा वर्गहरूलाई उठाउने सर्वहारा वर्ग, किसान वर्ग, महिला, दलित, जनजातिलगायत तपकाबाट संयुक्त मोर्चा बन्न्यो। यो अनुभव र उपलब्धिका बीचबाट स्थानीय जनसत्ताको अभ्यास गर्दै हामी अगाडि बढ्यौं। यो प्रक्रियामा जनताले रगत बगाए साथ र समर्थनका साथै त्याग, बलिदानी दिँदा रहेछन् भन्ने अनुभवका बीचबाट अहिलेसम्पर्ण आँदांगुणात्मक उपलब्धि त हामीले हासिल गर्न सकिएन, अनुभवचाहाँ हासिल गरियो वा भौमै पछिल्लो जनवादी ऋान्ति गर्नका निमित्त प्रक्रियामा जाँदाखेरि जनयुद्धका अनुभवहरू पनि थुप्रै उपलब्धि हुन् तर द्याकै देखिने गरी गुणात्मक उपलब्धिचाहाँ हासिल हुन सकेन। संवैधानिक राजतन्त्रको अन्त्य भएर गणतन्त्रचाहाँ आयो। यो सानो उपलब्धि हो। धर्मनिषेकथा घोषणा भयो। समावेशी, समानुपातिक प्रतिनिधित्वजस्ता विषयहरू, सङ्घीयताजस्ता विषय पनि उपलब्धि त हुन् तर हामीले, भन्नै जनताले चाहेजस्तो उपलब्धि हुन सकेन। सङ्घीयता नै पनि हामीले चाहेजस्तो हुन सकेन। तैपनि यी मात्रात्मक उपलब्धिचाहाँ हुन्। हामीले चाहेजस्तो गुणात्मक उपलब्धिचाहाँ हासिल गर्न सकेनौं। त्यसका विभिन्न समस्याहरू, खास गरेर पार्टी नेतृत्वमा डरलाएरो खालको संशोधनवाद देखापन्यो। त्यसकारण पार्टीभित्र संशोधनवादका विरुद्ध निरन्तर सङ्घर्ष गर्दै जानुपर्दछ भन्ने अनुभव पनि हामीलाई प्राप्त भयो। एउटा क्रान्तिकारी पार्टी बनाउने सिलसिलामा दुई लाइन सङ्घर्ष वा अन्तरसङ्घर्षका बीचबाट अगाडि बढनुपर्दछ भन्ने अनुभव हासिल भयो। यो अनुभव पनि हो, उपलब्धि पनि हो र अब यी सबै उपलब्धि अथवा त्याग, वीरता, बलिदान, फौजी क्षेत्रमा भएका भूमिका यी सबै सबैले आगामी ऋान्ति गर्नका निमित्त एउटा राप्रो जग बसालेको छ।

अन्यमा, पार्टी एकता गर्दै हुनुहुन्छ भन्ने कुरा आएको छ। पार्टी एकतासहितको कुरालाई लिएर २८ जै जनयुद्ध दिवसका सन्दर्भमा आमजनतालाई के सन्देश दिन चाहनुहुन्छ?

हामीले सच्चा क्रान्तिकारी कामयुनिस्टहरूका बीचमा एकता दुनुपर्दछ भन्दै आएका छौं। अहिले हामीले नेकपा (बहुमत), नेकपा (मशाल) र नेकपा (क्रान्तिकारी माओवादी) का बीचमा पार्टी एकता संयोजन समिति बनाएका छौं। पार्टी एकताका निमित्त बृहत् छलफल र बहस पनि चलाउँदै आएका छौं। हामीले के अनुभूति गरेका छौं भने ऋान्ति गर्नका लागि नेपालमा अहिले वस्तुगत परिस्थिति राम्रोसँग तयार भइहेको छ। पुरानो राज्यसत्ता अथवा अहिलेको यो राज्यसत्ता आर्थिक, राजनीतिक दृष्टिकोणले एकदमै सङ्कटग्रस्त छ। यो राज्यसत्ताले जनताका निमित्त कुनै उपलब्धिमूलक काम गर्न सकेको छैन, सकैन। जनता पनि यो राज्यसत्ताबाट कुनै उपलब्धि नहुने रहेछ, त्यसैले यो राज्यसत्ताको विकल्प खोजनुपर्दछ भन्ने स्थितिमा पुगेका छन्। यो अवस्थामा वर्तमान राज्यसत्ताको विकल्पमा नयाँ जनवादी क्रान्ति सम्पन्न गर्दै वैज्ञानिक समाजवादितर जानपर्ने ऐतिहासिक आवश्यकता छ।

त्यो एतिहासिक आवश्यकतालाई पूरा गर्नका निमित हामी धेरै मेहनत गरेर क्रान्तिकारी शक्तिहस्तलाई गोलबन्द गर्नुपर्छ भन्ने प्रयासमा छाँ र हामी छलफल र बहसका साथ पार्टी एकताको पहल गरिरहेका छाँ। यसको सार्थक निष्कर्षका रूपमा हामी क्रान्तिकारी कम्युनिस्टहरूको बीच पार्टी एकता गर्न सफल हुनेछाँ भन्ने विश्वासका साथ अगाडि बढिरहेका छाँ।

प्रस्तुति : गुणराज लोहनी

कमरेड...

र निष्ठा उहाँका प्रमुख गुण हुन्। मार्क्सवादी दर्शनलाई नेपालको वस्तुगत स्थिति अनुसार मिलाउन उहाँले ठूलो प्रयास गर्नुभयो। खासगरी नेपाली समाजको चरित्र निरूपण गर्ने सम्बन्धमा र क्रान्तिको सिद्धान्त निर्माण गर्ने सम्बन्धमा उहाँका योगदान उल्लेखनीय महत्वका छन्। उहाँ अवसरवादी र संशोधनवादी कम्युनिस्टहरूको कड्च आलोचक रहनु भयो। र, सँधै क्रान्तिकारी धारमा उभिदै आउनु भयो। उहाँले कहिल्यै पनि शुभताभको राजनीति गर्नुभएन। राजनीतिमा इमान्दार चरित्र उहाँको मुख्य विशेषता हो।

२००९ सालदेखि नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनमा आबद्ध भएर विभिन्न जिम्मेवारी निर्वाह गर्दै उहाँले २०३६ सालमा आपनै नेतृत्वमा नेपाल मार्क्सवादी लेनिनवादी पार्टी स्थापना गर्नुभयो।

२०४६ सालमा संयुक्त राष्ट्रिय जनआन्दोलन नामक वामपन्थीहरूको मोर्चाको निर्माणमा उहाँले नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्नुभयो। २०४६ साल पुस २९ गते कम्युनिस्ट आन्दोलनको क्रान्तिकारी धारमा सक्रिय नेकपा मार्क्सवादी लेनिनवादी पार्टी (कृष्णादास श्रेष्ठ), नेकपा मशाल (मोहन वैद्य), नेकपा मसाल (मोहनविक्रम सिंह), सर्वहारा श्रमिक संगठन नेपाल (रूपलाल विश्वकर्मा), र शम्भुराम श्रेष्ठ समूहलाई मिलाएर 'संयुक्त राष्ट्रिय जनआन्दोलन' नामक अलग वामपोर्चाको गठन गर्नुभयो। सोही मोर्चाले २०४६ साल चैत २४ गते आयोजना गरेको देशव्यापी आम हड्टाललाई पञ्चायत विरोधी आन्दोलनको महत्वपूर्ण एतिहासिक दिनको रूपमा लिइन्छ। सोही आम हड्टालाको स्मरणमा त्यो दिनलाई 'जनआन्दोलन दिवसको रूपमा कम्युनिस्ट पार्टीहरूले मनाउने गरेका छन्। २०४७ सालमा उहाँकै सक्रिय पहलमा नेकपा (मालेमा) गठन भएको थियो।

२०५२ सालबाट जनयुद्ध सुरु भएपछि उहाँ प्रत्यक्ष परोक्ष रूपमा माओवादी नेताहरूको सम्पर्कमा रहनुभयो। बेला बेलामा उहाँसँग नेताहरूले सरसल्ताह लिइरहनु हुन्थ्यो। शान्ति प्रक्रियापछि उहाँको नेतृत्वमा रहेको नेकपा (मालेमा) र तत्कालीन नेकपा (माओवादी) बीच पार्टी एकता भयो। उहाँलाई पार्टीको सल्लाहकार समितिको अध्यक्ष बनाइयो। २०६९ मा तत्कालीन एकीकृत नेकपा (माओवादी) विभाजन हुँदा उहाँ मोहन वैद्य किरणसँगै क्रान्तिकारी धारमा उभिनु भयो। विभाजन पछि बनेको नेकपा -माओवादीमा पनि उहाँ पार्टीको सल्लाहकार समितिको अध्यक्ष हुनुह्य्यो। त्यही जिम्मेवारीमा रहेकै बेला उहाँको निधन हुन पुग्यो।

उहाँले आफ्नो जीवनको अन्तिम घटीमा भनिरहनुह्य्यो- एक दिन फेरि मार्क्सवादी सिद्धान्त अध्ययनको लहर अवश्य आउने छ। यो देशमा जब उथलपुथल आउनेछ, तब मानिसहस्रले मेरा कृतिहस्तको खोजी खोजी अध्ययन गर्नेछन्। मेरा किताबहरूको संरक्षण गर। संस्थागत गर। प्रकाशन गर्न बाँकी लेखहरूलाई प्रकाशित गर। यस्तै कुरा कृष्णादास फाउन्डेसनका सदस्यहरू र विरामी हुँदा भेद्न आउने सबै पार्टीका नेता कार्यकर्ताहरूलाई भनिरहनु हुन्थ्यो।

कमरेड कृष्णादास श्रेष्ठको यो चौथो स्मृति दिवसमा छिएर रहेका सबै सच्चा कम्युनिस्ट नेता कार्यकर्ता कमरेडहरूलाई हार्दिक अनुरोध गर्दछु कि कमरेड कृष्णादास श्रेष्ठले लेखेका कृतिहरू खोजी खोजी अध्ययन गरीरादिनुपूर्ण। मार्क्सवादी सिद्धान्त बुझन र व्यवहारमा उतार्न उहाँका कृतिहरू निकै तै उपयोगी र सहयोगी सिद्ध हुनेछन्। नेपालमा गरिखाने श्रमजीवी शोषित उपर्याडित जनताको वास्तविक राज्य व्यवस्था स्थापना गर्ने उहाँको जीवन र कर्मको अभिष्ट थियो। त्यो अझै पूरा भएको छैन। नेपालमा फेरि पनि कम्युनिस्ट

क्रान्तिको खांचो छ । त्यस दिशामा सच्चा कम्युनिस्ट क्रान्तिकारीहरू एकताबद्ध भएर अगाडि बढने विश्वासमा लिदै कमरेड कृष्णदासको स्मृति दिवसमा कृष्णदास फाउन्डेसन पनि यसै मार्गमा हिडिरहने प्रतीबद्धता व्यक्त गर्दछ । र, कमरेड कृष्णदास श्रेष्ठप्रति उच्च सम्मानसहित हार्दिक श्रद्धाभ्जली प्रकट गर्दछ । कागुन ११, २०७९

महालक्ष्मी श्रेष्ठ
अध्यक्ष
कृष्णदास फाउन्डेसन

वैदेशिक...

सत्ताको नेपाल र भूटाललाई यदी यिनीहरूले चुराफुरी देखाए युक्तैनको स्थितिमा पुयोउने धम्कीको परिप्रेक्ष्यमा क्रान्तिकारी कम्युनिस्टहरूका लागि साम्राज्यवादी शक्तिहरूलाई रणनीतिक र कार्यनीतिक दुवै हिसावले परास्त गर्न जस्री भएको र नेपालमा नयाँ जनवाद, र बैज्ञानिक समाजवादको तयारी पहिलेभन्दा अझ बढी आवश्यक भएको स्पष्ट हुन्छ । अहिले एसीसीका विरुद्ध जनतामा विरोधका आवाजहरू उठेका छन्, अमेरिकी साम्राज्यवाद र भारतीय विस्तारवाद विरुद्ध नेपाली जनता उद्नुपर्छ, जबसम्म नेपालमा संसदीय व्यवस्था रहिरहन्छ तबसम्म यस्तो समस्या आइरहन्छूँ त्यसकारण जनवाद हुँदै बैज्ञानिक समाजवादको दिशामा देशलाई लैजानुको विकल्प छैन ।

संसदीय व्यवस्था नै सबै खराबीको जरो भएको र यो व्यवस्था दलालहरूको उत्पादन गर्ने कारखाना भएकोले यो कारखानालाई ध्वस्त पारी त्यसको स्थानमा नयाँ विकल्पको खोजीको आवश्यकता छ । यस्तै खराबीको जागमा महाकाली सन्धी र अन्य असमान सन्धी भएका छन् र वर्तमानको एमसीसी सम्झौता पनि सत्य हो । यसमा गरिएको राष्ट्रघातमा नेकपा(एमाले) र नेपाली काँग्रेसको भूमिका महाकाली सन्धी र अन्य असमान सन्धीमा उनीहरूको भूमिकाभन्दा कम है ।

hukumsingh2012@yahoo.com

सहिद...

बि.स.१९९० सालमा जन्मनु भएकी खनालको बर्द्याट-१३ धनेवासिथ आफै निवासमा विहीवार राति निधन भएको हो । ३ छोरा ६ छोरी मध्ये जेठो छोरा बाबुराम र सहिद बाबुरामकी छोरी गायत्री जनयुद्धमा सहिद हुनभएको थियो । कृष्ण कुमारीको शुक्रवार त्रिवेणीधाममा अन्यथेइ गरिएको पारिवारिक स्रोतले जनाएको छ । उहाँलाई अन्तिम श्रद्धाभ्जली दिनका लागि नेकपा(क्रान्तिकारी माओवादी)का जिल्ला इच्छार्ज क्षेत्रबहादुर थापा क्षेत्री सहितका नेता कार्यकर्ता र माओवादी केन्द्रका नेता कार्यकर्ताहरू घाटमा पुनुभएको थियो ।

आज...

कम्युनिस्टले जमिनदारलाई सफाइ गर्ने अधियान 'एक्सपन' अधि बढाइरहेका थिए । भापाबाट इलाम जेल सार्वे बहानामा फागुन २१ गते राति सुखानीको जञ्जलमा पाँचजनालाई गोली हानेर हत्या गरिएको थियो । पञ्चायती शासकहरूले भापामा किसान विद्रोहको नाममा आतङ्क फैलाएको कथित आरोपमा क्रान्तिका लागि वर्गसङ्घर्षको मैदानमा उत्रिएका पाँचजना योद्धाहरू नेत्र धिमिरे, वीरेन राजवंशी, कृष्ण कुँडीकेल, नारायण श्रेष्ठ र रामनाथ दाहलको नृसंस हत्या गरेका थिए ।

महान् सहिदहरूको त्याग र बलिदानलाई भयानक अवमूल्यन गर्ने प्रवृत्तिका विरुद्ध माओवादीले सचेत पहलकदमीका साथ बलिदान दिवस-सहिद सप्ताहलाई मनाउने निर्णय गरेको थियो । १० बर्से भीषण जनयुद्धका क्रममा जब क्रान्तिकारी योद्धाहरू ढल्दै जान थाले, त्यसले पार्टीभित्र वेदना, व्यथा, पीडा र निराशासमेत हुन सक्ने कुरालाई ध्यान दिई तिनमा क्रान्तिकारी उत्साह र आशावाद जोगाइराख्न बलिदान दिवस मनाउन सुरु गरिएको थियो । महान् सहिदहरूको सपनालाई समिभक्तै पार्टी-पूङ्खातिभ्र क्रान्तिकारीऊर्जा जोगाइराख्न बलिदान-सहिद दिवस मनाउन सुरु गरिएको हो । क्रान्तिका मोर्चाहरू फरक भए पनि क्रान्तिकारीहरूको उद्देश्य एउटै हुने सच्चाइलाई आत्मसात् गर्दै माओवादीले सुखानीका महान् सहिदहरूको बलिदानलाई समेत ऐतिहासिक कडीका रूपमा जोडै सहिद

सप्ताह मनाउन थालको हो । जनयुद्धका प्रथम सहिद दिलबहादुर रमेलदेखि सुखानीका सहिदहरूको बलिदानलाई जोडेर सहिद सप्ताहका रूपमा सुरुआत गरेको विषय माओवादीको आफ्नो दस्तावेजमा अत्यन्तै महत्वका साथ उल्लेख गरिएको छ ।

बलिदान दिवसका रूपमा मनाइने सहित यसलाई माओवादीले दोस्रो राष्ट्रिय सम्मेलन (२०५७) ले दस्तावेजमै लिपिबद्ध गरेको भए पनि २०५४ सालबाटै बलिदान दिवस मनाउन थालिएको थियो । त्यसबेलादेखि नै सहिद सप्ताहलाई केन्द्र, जिल्ला र गाउँ तहसम्म आफ्नो सापेक्षतामा मनाउने गरिएको छ । नेकपा (क्रान्तिकारी माओवादी) लगायत केही माओवादी पार्टीहरूले त्यो विसंतराई निस्तरता दिइरहेका छन् । नेकपा (क्रान्तिकारी माओवादी)ले जनयुद्धका लक्ष्य र उद्देश्य पूरा भएको छैन भन्दै नेपाली विशिष्टतामा आधारित सञ्चार विद्रोहको कार्यदिशामार्फत् नेपालमा जनयुद्धको कार्यभार पूरा गर्न सकिन्छ र नेपालमार्फत् दलाल संसदीय व्यवस्थाको अन्त्य गरी देशमा संघीय जनगणतन्त्रमा आधारित नयाँ जनवादी व्यवस्थाको स्थापना गर्न सकिन्छ भनेर निरन्तर क्रान्तिको तयारीमा जुटिरहेको छ । र, छारिएर रहेका सबै क्रान्तिकारीहरूलाई एकताबद्ध तुल्याई नयाँ ढंगले क्रान्तिलाई संगठित रूपमा आगाडि बढाउने प्रयत्न गरिरहेको छ ।

युद्ध र...

शोषण गर्नका लागि कुनै देशमा सैनिक हस्तक्षेप न गरिकै शोषण गरिरहेका हुन्छन् । त्यसका लागि आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक सांस्कृतिक धार्पिक सापरिक शैक्षिक जस्ता क्षेत्रलाई प्रयोग गरिरहेका हुन्छन् । विश्व बैंक, विश्व स्वास्थ्य संगठन, विश्वव्यापार संगठन, अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष, एसियन विकास बैंक, अन्तर्राष्ट्रिय मजदुर संगठन, युनिसेफ, युनेस्को युनाइटेड पिस फेडरेशन, जस्ता सर्वै संस्थाहरू निर्णय गरेर अविकसित र अल्पविकसित देशहरूलाई तुटिरहेका छन् । यो नवायौपनिवेशिकारण नीतिका कारण नेपाल, भारत, बंगलादेश, पाकिस्तान जस्ता देशहरू अत्याधिक शोषणको चपेटामा परिहरेका छन् । अफगानिस्तानबाट अमेरिकी सेना फिर्ता भए पनि साम्राज्यवादी शोषण अन्तर भएको छैन । साम्राज्यवादीहरू आफ्नो बजार क्षेत्र अर्को साम्राज्यवादी देशबाटौ सुरक्षित गर्नका लागि अत्यन्त विघ्नसक हीत्यार तयार गरेका छन् । लाखौ मानिसको हत्या गरेर भए पनि आफ्नो बजार सुरक्षित राख्न उनीहरू कम्पर कसेका हुन्छन् । लेनिनले साम्राज्यवादको आधारको बारेमा ठीक भन्नु भएको छ, ‘जुन अवस्थामा सबै भन्दा ढूलो उङ्गीजावादी शक्तिहरूको बीचमा पृथ्वीका सम्पूर्ण क्षेत्रहरूको भागबण्डा पूरा भइसकेको होस् ।’ त्यो भागवण्डामार्फत् आफू कमजोर भएको अवस्थामा आफ्नो सम्पूर्ण शक्ति लगाएर युद्धमा होमिन्छन् । यो अन्तर साम्राज्यवादी युद्धका कारण विश्वयुद्ध हुने र ढूलो मानवीय क्षति हुने गरेको छ भने उत्तिरित देशहरू आफ्नो गुमेको सार्वभौमिकता फिर्ता ल्याउन लाखौ नागरिकहरूले बलिदान दिनु परिहरेको छ ।

क्रान्तिकारीहरूको कार्यभार

आहिले विश्वव्यापीरूपमा कम्युनिस्ट आन्दोलनमाथि धक्का लागेको छ । विश्व क्रान्तिस्ट आन्दोलन कमजोर र रक्षात्मक अवस्थामा छ । खास गरेर रुसमान सन् १९५६ को विसौं पार्टी कांग्रेसले समाजवादी बाटो परित्याग गरेपछि विश्व कम्युनिस्ट आन्दोलनमा संकट शुरु भएको थियो । सन् १९७६मा कमरेड माओ-त्सेतुडको निधनपछि दीक्षणपन्थी संशोधनवादी देड सियाआओ पिडको गुले सत्ता हत्यायो । चीनमा प्रतिक्रान्ति भयो यी दुई परिघटनामा रुसी तथा चिनियाँ क्रान्तिकारीहरू धैरेको कमजोर देखा परे । यसरी कमजोर देखा पर्नुका पछाडि समाजवाद स्थापनामा भएको विश्वको पहिलो घटना भएकाले पनि पार्टीभित्रबाटै पुँजीवाद जन्मन्छ । भन्ने शायद क्रान्तिकारीहरूलाई हेको भएन । रुस चीन मात्र होइन, त्यहाँको समाजवादी व्यवस्था विघ्नपछि विश्वभरी कम्युनिस्टहरू दुई खेमामांडिएका छन् ।

कायम छ भन्नेहरू भने सच्चामा मार्क्सवादी लेनिनवादीहरू दुनियाँमा एउटा पनि देशमा समाजवाद कायम नगरहेको घोषणा गरिसकेको छन्। कम्युनिस्ट पार्टीलाई खाली बाहिरबाट होइन, भित्रैका पुँजीवादी तत्वहरूले पुँजीवादतर्फ लैजाने गर्दै आएको दुख्ख इतिहास हाम्रो अगाडि छ। त्यसले गर्दा होके देशमा संशोधनवादी पार्टीसित क्रान्तिकारीहरू विद्रोह गरिरहेका छन्। नेकपा (मसाल) भित्रको विद्रोह पनि त्यही परिघटनाको एउटा अंग हो। अहिले विद्रोही क्रान्तिकारीहरू नेकपा समन्वय समिति हुँदै विशेष महाधिवेशन गर्न गईरहेका छन्। क. मोहन विक्रम सिंहले अत्यन्त मिहिन प्रकारको संशोधनवादी नीति पार्टीमा त्याएपछि यो स्थिति उत्पन्न भयो। त्यसप्रकारका क्रान्तिकारीहरू माओवादी केन्द्र, एमाले लगायतका 'कम्युनिष्ट पार्टीहरू' मा पनि रहेका छन्। ढिलो चाँडो उनीहरू त्यहाँबाट विद्रोह गर्नुपर्छ। देशमा छरिएर रहेका कम्युनिस्टहरू एकीकरण र ध्वीकरण हुँदै जानु पर्ने आवश्यकता छ। त्यो दिशामा सकारात्मक प्रयास भइरहेका छन्। भारतमा पनि क्रान्तिकारी कम्युनिस्टहरूको पुनर्गठनका लागि गरिएका प्रयासहरू देखेर हामीलाई धैर्य खुशी लान्ने गर्दछ। कैयौं पार्टीहरू मिलेर एकता हुन्छ, फुट हुन्छ। तर क्रान्तिकारी शक्तिहरू अगाडि बढिरहेको पाउँछौं। भारतको कम्युनिस्ट आन्दोलनमा र नेपालको कम्युनिस्ट आन्दोलनका लक्ष्यहरू एउटै छन् : त्यो हो देशीय सामन्तवाद, दलाल नोकरशाही पुँजीवाद तथा नवऔपनिवेशकरण विरुद्ध संघर्ष, सर्वहारावर्गको राज्य स्थापना र जनताको मुक्ति। त्यसकारण हाम्रा अनुभवहरूको साटासाट, एक अकीको बीचमा सहयोग तथा आपसी विश्वासको वातावरणलाई विकसित गर्न सकेमा त्यो राम्रो हुनेछ। त्यो कार्य निश्चित रूपले सर्वहारा अन्तर्राष्ट्रियतावादमा आधारित हुनेछ।

भारत मात्र होइन, हामी दक्षिण एशियाली देशहरूका क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट पार्टीहरू कुनै न कुनै मंच बनाउनुले पनि एक अकार्मा निकटता बढाउने छ। तर त्यसो गर्दा हामी यो पनि भन्न चाहन्छौं कि उग्र 'वामपन्थी' अवसरवाद, दक्षिणपन्थी संशोधनवाद, संकीर्णवाद तथा जडसुन्नवादबाट हामी जोगिनु पर्छ। कम्युनिस्ट आन्दोलनमा दक्षिणपन्थी संशोधनवाद मात्रै घातक होइन 'उग्रवामपन्थी' अराजकतावाद पनि क्रान्तिका लागि त्यतिकै घातक छ।

होके देशका परिस्थितिहरू बेगला बेगलै छन्। बेगला बेग्नै परिस्थितिका आधारमा होके देशका कम्युनिस्ट क्रान्तिकारीहरूले मार्क्सवाद लेनिनवाद माओ-त्सेतुङ विचारधारालाई आफ्ना आफ्ना देशमा रचनात्मक ढंगले प्रयोग गर्नुपर्छ। भारत, नेपाल, बंगलादेश पाकिस्तान लगायतका देशहरूमा आफ्नै देशको अवस्था अनुसार कार्यनीति तथा रणनीति तय गर्नुपर्छ। क्रान्तिलाई अगाडि बढाउन दुई वटा शक्तिहरूमित लइनुपर्ने अवस्था छ - एउटा अमेरिकी सहित विश्व साम्राज्यवाद र अर्को घरेलु सामन्त, दलाल नोकरशाही पुँजीवाद। नेपालको हकमा भारतीय विस्तारवाद पनि क्रान्तिको बाधक शक्ति हो।

अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा अमेरिकी साम्राज्यवाद नै उत्पीडित राष्ट्र र जनताको दुश्मन शक्ति बनेर उभिएको छ। विश्वभरी नै उसले विभिन्न नाममा नरसंहार गरिरहेको छ। एउटा एउटा देशका क्रान्तिकारीहरूले साम्राज्यवादको विरोध गरेर पुदैन। त्यसका लागि भरपर्दो, विश्वासिलो, सक्षम र सही क्रान्तिकारी सोच भएको नेतृत्व सहितको मंच आजको आवश्यकता हो। जति जति विश्व साम्राज्यवाद कमजोर हुन्छ, त्यति नै देशीय प्रतिक्रियावादीहरू पनि कमजोर हुनेछन्। सर्वहारा वर्गको पार्टीलाई सैद्धान्तिक, वैचारिक, सांगठिनिक, सांस्कृतिक रूपले समेत बलियो बनाउँदै मजदुर किसानमा आधारित बलियो संगठन निर्माण तथा वर्गसंघर्षलाई अगाडि बढाउनु आजको आवश्यकता हो।

(भारतीय कम्युनिस्ट पार्टी
 (मार्क्सवादी-लेनिनवादी) रेड स्टारको
 २०२२ सेप्टेम्बर २५-२९ मा सम्पन्न
 बाह्रौं राष्ट्रिय सम्मेलनका सन्दर्भमा
 आयोजित गोष्ठीमा सन्तबहादुर नेपाली
 द्वारा प्रस्तुत कार्यपत्र)

